

van de afbeeldingen van de kleine voorwerpjes en van de ingerichte kamertjes meer dan genoeg is om in de ban van dit boek te geraken.

Thera Wijsenbeek-Olthuis

H. van Goinga, *Alom te bekomen. Veranderingen in de boekdistributie in de Republiek 1720-1800* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1999; Amsterdam: De Buitenkant, 1999, 406 blz., €82,70, ISBN 90 76452 21 0).

Nederlandse boekhistorici zijn van mening dat een algemene geschiedenis van de boekhandel in de Republiek nog niet geschreven kan worden. In vergelijking met Frankrijk, Engeland en Duitsland, zou Nederland over te weinig voorstudies beschikken om een dergelijke algemene geschiedenis tot stand te kunnen brengen. Het boek van Hannie van Goinga laat zien dat dit standpunt tegelijkertijd waar en onwaar is. *Alom te bekomen* is een bundel studies over verschillende aspecten van de boekdistributie in de Republiek in de achttiende eeuw. Enkele oudere studies zijn herschreven. Het geheel wordt voorafgegaan door een heldere inleiding en afgesloten met een uitgebreide slotbeschouwing. De inleiding stelt in heldere bewoordingen het doel van het boek: een poging de veranderingen in de methoden van verspreiding van het boek en ander drukwerk in kaart te brengen, ten einde de wijd verbreide hypothese van een leesrevolutie in de loop van de achttiende eeuw te toetsen. Van Goinga noemt deze hypothetische leesrevolutie een moeizaam concept (13). Heeft er inderdaad in de Republiek een verandering in koop- en leesgedrag in deze periode plaatsgevonden? De laatste jaren heeft het onderzoek zich voornamelijk gericht op de leescultuur en niet op de distributie en de consumptie van boeken. Terwijl, stelt Van Goinga 'De premisse is dat de boekhandel een commercie is die, net als andere handelsvormen, onderhevig is aan de wetten van vraag en aanbod.'(12) Van Goinga vermoedt dat in de loop van de achttiende eeuw het boekenaanbod in de Republiek net zo gegroeid zal zijn als in de omringende landen maar ze merkt fijntjes op dat dit vooralsnog niet door harde cijfers te staven valt (13). Reden te meer om concreet te onderzoeken hoe het vraag-en-aanbod spel in het boekenbedrijf daadwerkelijk functioneerde. Dat doet Van Goinga in de negen *pilot-studies* die dit boek vormen. De negen studies betreffen 1 De boekverkoopers-advertenties in kranten. Deze studie is gebaseerd op de advertenties in de *Leydse Courant* maar draagt een algemener karakter; 2 De uitbreiding van de commissiehandel, met aandacht voor het ontstaan van het systeem van hoofdcorrespondenten; 3 Stoklijsten als bron voor de boekdistributie, wederom op grond van advertenties in de *Leydse Courant* en met het accent op het jaar 1770; 4 De ontwikkeling van veilingen van ongebonden boeken, die zo essentieel waren geworden voor het overleven van uitgevers; 5 De ontwikkeling van de ramsj in de achttiende-eeuwse boekhandel; 6 Leidse boekenveilingen tussen 1721 en 1805. Uit deze studie blijkt welk lang leven boeken tegemoet konden zien, vanaf hun verschijning tot de tweedehandse verkopen; 7 Een verkenning naar het antiquariaat in de Republiek in de tweede helft van de achttiende-eeuw, naar aanleiding van de activiteiten van Pieter van Damme (1727-1806) en andere boekhandelaren; 8 Een verkenning naar de commerciële leesbibliotheken in de Republiek in de achttiende eeuw; 9 Leesgezelschappen in achttiende-eeuws Leiden.

Elk van deze negen studies is voorbeeldig uitgevoerd. Van Goinga gaat zeer creatief met de vele bronnen om. Wanneer ze noodgedwongen haar bronnen moet beperken, zoals in het geval van de advertenties in de *Leydse Courant*, maakt ze deze keuze aannemelijk. Dat er een gigantische discrepantie bestaat tussen een overvloed aan archieven rond één firma en het praktisch ontbreken van bronnen voor ontelbare andere firma's, is een bekend feit waarmee

ook Van Goinga rekening heeft te houden. Daaraan valt niet te ontsnappen. Daarom is het jammer dat ze I. H. van Eeghen verwijt te snelle conclusies te trekken over de commissiehandel op grond van het archief Luchtmans. Buitengewoon interessant is de studie over de ontwikkeling van de aucties onder boekverkopers, een verschijnsel dat reeds in de zeventiende eeuw voorkwam maar dat later schering en inslag werd. Van Goinga laat haarfijn zien hoe noodzakelijk deze aucties waren en welke rol ze speelden met name in de economische crisisperiodes (123 vlg.). Zo werden deze aucties, die in Amsterdam verboden waren, door Amsterdamse uitgevers buiten de stad georganiseerd. De ontwikkeling van de ramsj en van het antiquariaat levert eveneens vernieuwende gedachten over de levensstadia van het boek. Op het eerste gezicht kunnen de twee laatste studies, over de commerciële leesbibliotheken en de leesgezelschappen, excentriek lijken. Van Goinga laat echter zien hoezeer deze nieuwe distributievormen van het boek met de voorgaande onderwerpen nauw verbonden zijn. Op basis van deze voorstudies en van een rijke secundaire literatuur stelt Van Goinga voor een periodisering van de geschiedenis van de boekhandel in de Republiek. Van 1725 tot 1730: groei; 1730-1748: bloei; 1748-1750: crisis; 1750-1765: stilstand; 1765-1770: hernieuwde groei; 1770-1785: nieuwe bloei; tot 1805: teruggang (296). Over deze strenge periodisering valt te twisten. Wèl getuigt het van moed zoiets ontworpen te hebben. Voor de leesrevolutie die in de tweede helft van de achttiende eeuw plaats zou hebben gevonden vindt Van Goinga vooralsnog geen tastbaar bewijs in de bronnen rond de boekdistributie. Om deze hypothese werkelijk te toetsen, concludeert ze, is verder onderzoek nodig. En daarmee wordt het vermogen en het onvermogen van dit boek zichtbaar. Omdat er nog geen algemene geschiedenis van de boekhandel in de Republiek bestaat, verrichten onderzoekers voorstudies. Maar langzamerhand zijn deze voorstudies zo ver gevorderd, zijn zoveel verkenningen gedaan, dat onderzoekers de neiging hebben algemene conclusies te trekken. Het boek van Van Goinga is daar een goed voorbeeld van: op grond van voortreffelijke deelstudies trekt de auteur algemene conclusies die ze meteen ontkracht door te stellen dat nieuwe deelstudies nodig zijn om te bewijzen wat ze net al bewezen heeft. Uit deze cirkelredenering bestaat slechts één uitweg: een moedige poging wagen een geschiedenis van de Nederlandse boekhandel in de Moderne Tijd te schrijven. Als deze poging even vlot als het boek van Van Goinga geschreven zou worden, zou de Nederlandse historiografie een significante stap vooruit hebben gedaan.

Christiane Berkvens-Stevelinck

D. Jansen, *Omwille van een gezegend eiland. Het leven van jhr. D. F. van Alphen tot 1816* (Westervoort: Uitgeverij Van Gruting, 2001, 255 blz., €20,42, ISBN 90 75879 121).

Daniël François van Alphen (1774-1840) was de zoon van de kinderdichter en advocaat Hieronymus van Alphen. In 1791, op zeventienjarige leeftijd, meldde hij zich na een mislukte studie in Leiden aan als marinecadet op het fregat de 'Amazone', dat betrokken zou worden bij de defensie van de Indische Archipel. Hij was net een jaar luitenant-titulair, toen de Bataafse Revolutie in 1795 een einde maakte aan zijn carrière op zee. Om in dienst te kunnen blijven, was hij namelijk verplicht om trouw te zweren aan de Bataafse Republiek en dat ging de oranjegezinde Daniël te ver. Hij trad daarop in dienst bij de VOC en werd onderkoopman bij het gouvernement van de Noordoostkust van Java. Daar verrichtte hij verschillende administratieve bezigheden, waaruit hij — na betaling van 500 rijksdaalders ambtsgeld — zijn inkomsten putte in de vorm van een rechtmatig aandeel.

Een jaar later trouwde hij met een jonge weduwe, Jeanne Guillemine van Campen Aelmans.